

Tarja Heiskanen • Kristina Salonen • Pirkko Sassi

Mielenterveyden ENSIAPUKIRJA

Suomen Mielenterveysseura • SMS-Tuotanto Oy

SUOMEN
MIELEN-
TERVEYS-
SEURA

Suomen MielenTerveysseura
Maistraatinportti 4 A, 00240 Helsinki
puhelin (09) 615 516
faksi (09) 6155 1770
etunimi.sukunimi@mielenterveysseura.fi
www.mielenterveysseura.fi

MIELENTERVEYS-
TALKOOT

© Suomen MielenTerveysseura
MielenTerveystalkoot-hanke
Kirjoittajat
SMS-Tuotanto Oy

Julkaisija: Suomen MielenTerveysseura,
MielenTerveystalkoot-hanke, Helsinki

Kustantaja: SMS-Tuotanto Oy

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain (404D/61, siihen tehtyine muutoksineen) mukaisesti kielletty ilman nimenomaista lupaa. Lupia teosten osittaiseenkin valokopiointiin myöntää tekijöiden ja kustantajien valtuutettuna KOPIOSTO ry. Muuhun käyttöön luvat on kysyttävä suoraan kunkin teoksen oikeudenhaltijoilta.

MielenTerveyden ensiapukoulutus
Lisätietoja: www.koukes.fi

3. korjattu painos

ISBN 978-952-5513-16-5

Ulkoasu ja taitto: Mainostoimisto Visuviestintä Oy
Paino: StarOffset Oy, Helsinki 2010

Mielenterveyden **ENSIAPUKIRJA**

Tarja Heiskanen

Kristina Salonen

Pirkko Sassi

Suomen Mielenterveysseura • SMS-Tuotanto Oy

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	7
SAATESANAT	10
JOHDANTO	12
MITÄ MIELENTERVEYDEN ENSIAPU ON	
13	
OSA I	
Mitä hyvä mielenterveys on	15
• Mitä mielenterveys on.....	17
• Miksi mielen sairaus ja mielen terveys ovat kaksi eri käsitettä	20
• Miten yhteiskunnalliset ratkaisut ja kulttuuri vaikuttavat mielenterveyteen.....	23
• Miten voi vaikuttaa omaan mielenterveyteensä	25
• Miten huolehdin mielenterveydestäni ja miten voin tukea muita.....	27
OSA II	
Elämän monet kriisit	33
• Mitä kriisillä tarkoitetaan.....	35
• Kehityskriisit.....	36
• Perheen kriisit.....	37
• Traumaattiset kriisit.....	39
• Kriisistä selviytyminen.....	41
OSA III	
Itsetuhoinen käyttäytyminen ja itsemurha	47
• Itsetuhoisuus ja itsemurha	49
• Läheisen itsemurhasta toipuminen vie aikaa.....	53
• Miten auttaa itsemurhavaarassa olevaa	55
OSA IV	
Yksinäisyys	59
• Kolme näkökulmaa yksinäisyyteen	61
• Olosuhteiden luoma yksinäisyys.....	62
• Miten karkottaa yksinäisyyttä	64

OSA V

Menetykset ja suru

67

- Kuoleman kohtaaminen 69
- Suru on yksilöllinen kokemus 71
- Surutyö 72
- Vaikea suru 73
- Miten tukea surevaa 74

OSA VI

Seksuaalisuus

77

- Mitä seksuaalisuus ja seksi ovat 79
- Seksuaalisuus ja mielenterveys 80
- Seksuaalinen identiteetti ja suuntautuminen 80
- Sukupuoli ja sen kokeminen 81
- Seksuaalisuus, sairaus ja vammaisuus 81
- Parisuhteen vaikeudet 82
- Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö 84
- Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu 84
- Seksuaalisuus ja selibaatti 85

OSA VII

Työhyvinvointi

87

- Työyhteisö ja sen toiminta 89
- Työn merkitys 91
- Stressi ja uupumus 92
- Miten selviydyn stressistä 95
- Työuupumus 98
- Miten selviydyn työuupumuksesta 99
- Miten kohdata tukea tarvitseva työtoveri 102
- Epävarmuus työpaikasta 104
- Häirintä ja epäasiallinen kohtelu työpaikalla 105
- Miten tehdä loppu kiusaamiselle 107

OSA VIII.

Mielenterveyden häiriöt

111

- Mielenterveyden häiriöiden yleisyys 113
- Miten mielenterveyden häiriön voi tunnistaa 113
- Mielen sairauteen liittyy yhä pelkoa ja häpeää 114
- Persoonallisuushäiriöt 115
- Ahdistuneisuushäiriöt 117
- Pakko-oireinen häiriö eli pakkoneuroottisuus 122
- Syömishäiriöt 126
- Mielialahäiriöt 131
- Lyhytaikainen ja pitempiaikainen masennus 132
- Pitkäaikainen masennus eli depressio 135
- Nuorten masennus 140
- Vanhuusiän masennus 141
- Kaksisuuntainen mielialahäiriö 143
- Psykoosit 146
- Skitsofrenia 147
- Alkoholi ja muut päihderippuvuudet 151
- Suomen päihdehuoltojärjestelmä 157

YHTEYSTIETOJA

161

KIRJALLISUUSLUETTELO

165

MITEN TEHDÄ näkymätön näkyväksi? Miten avata ymmärrettäväksi niin-kin abstrakti käsite kuin mielenterveys?

Mielenterveys tuli suomen kieleen sanana vuonna 1952. Nyt yli 50 vuotta myöhemmin sen sisältö on edelleen hajanainen ja muotoutuu käyttäjän ja käyttötarkoituksen mukaan. Suomalaisten mielen terveydestä on pitkälti puhuttu mielen sairauden kautta ja talkoisiin henkisen hyvinvoinnin puolesta on ryhdytty vasta, kun sairauspoissaolot ja työkyvyttömyysluvat ovat alkaneet rasittaa kansantaloutta.

Mielenterveys on monen tekijän summa. Pitkään se on mielletty lähinnä yksilön ominaisuudeksi. Vasta vähitellen on havahduttu huomaamaan, että siihen vaikuttavat myös yhteisölliset, rakenteelliset ja kulttuuriset tekijät. Kun mielenterveyttä halutaan tukea, tukitekijöitä on etsittävä suurimmaksi osaksi ympäröivästä yhteiskunnasta, ja suurimmaksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolelta.

Kun mielenterveys on yhdistetty lähinnä mielenterveyden häiriöihin, samalla on unohdettu – tai ei ole edes huomattu – että mielenterveyttä voi kohentaa kuten fyysistä kuntoa. Jokainen voi tehdä itsekin paljon henkisen toimintakykynsä hyväksi kartuttamalla voimavarojaan ja lisäämällä selviytymistaitojaan. Tällaisen mielenterveysosaamisen tulisi Suomen Mielenterveysseuran mielestä olla osa kansalaistaitoa, jonka kartuttamisen pitäisi alkaa mahdollisimman varhain.

Mielenterveyden ensiapukirjaan on koottu mielenterveyttä tukevia ja elämässä väistämättä vastaantulevia sitä vaurioittavia tekijöitä. Kirjan tavoitteena on vahvistaa lukijan mielenterveyden tukitekijöitä ja auttaa selviytymään mielenterveyttä koettelevista asioista. Kirja antaa myös runsaasti neuvoja, ohjeita ja vinkkejä siitä, miten itse kukin voi kohentaa hyvinvointiaan ja miten voimme tukea ja auttaa muita. Kirjaa voi käyttää itsenäisesti, mutta siihen liittyy mielenterveyden ensiapukoulutus, jonka tavoitteena on muuntaa kirjan tiedollinen anti käytännön taidoiksi. Koulutusta järjestää Mielenterveysseuran Koulutuskeskus.

Mielenterveyden ensiapukirja julkaistiin kesäkuussa 2006. Kirja on löytänyt lukijansa ja nyt reilun puolen vuoden jälkeen otamme kirjasta toisen painoksen. Myös mielenterveyden ensiapukoulutukset ovat käynnistyneet eri puolilla Suomea.

Kirjan työhyvinvointiosiota on tehty yhteistyössä Työturvallisuuskeskuk-
sen kanssa. Kiitos hyvästä yhteistyöstä, tuesta ja monista erinomaisista
näkemyksistä ja kommentteista.

Seksuaalisuusosion on kirjoittanut sosiaalihojaaja-sairaanhoitaja, seksuaa-
lineuvoja Mari Huttunen.

Kirjan eri vaiheissa projektikoordinaattori Merja Lyytikäisen työpanos on
ollut korvaamaton. Lämmin kiitos Mari Huttuselle ja Merja Lyytikäiselle.

Helsingissä, tammikuussa 2007

KRISTINA SALONEN

linjajohtaja

Mielenterveyden edistämisen linja

TARJA HEISKANEN

projektijohtaja

Mielenterveystalkoot